

УДК 159.9.: 343. 985. (075.8)

Дар'я Супрун, викладач кафедри мовної підготовки та юридичної лінгвістики Академії управління МВС

Нормативно-правове забезпечення збереження здоров'я працівників органів внутрішніх справ

Досліджено сучасний стан нормативно-правового забезпечення у сфері збереження здоров'я працівників органів внутрішніх справ. Окреслені напрями подальших наукових пошуків у межах зазначеної проблеми.

Ключові слова: здоров'я, нормативно-правове забезпечення, суспільство.

Исследовано современное состояние нормативно-правового обеспечения в сфере сохранения здоровья сотрудников органов внутренних дел. Определены направления дальнейших научных поисков в контексте указанной темы исследования.

Ключевые слова: здоровье, нормативно-правовое обеспечение, общество.

The present-day state of the normative and legal providing is explored in the of health-saving field of the officers of the organs of Internal Affairs. The directions for further scientific research of the mentioned problems are outlined.

Keywords: health, normative and legal providing, society.

У ХХІ століття населення України вступило з незадовільним станом здоров'я. Це негативно вплинуло на загальноекономічну ситуацію в державі, створило загрозу національній безпеці, визначило збереження і поліпшення здоров'я громадян одним із найважливіших пріоритетів нації та соціальних інститутів держави. У зв'язку з цим стан здоров'я населення стає головним критерієм доцільності й оцінки ефективності діяльності виконавчої влади у цій сфері.

Метою статті є дослідження сучасного стану нормативно-правового забезпечення у галузі збереження здоров'я працівників органів внутрішніх справ. Застосування навичок здорового способу життя принципово вимагає свідомого ставлення кожного конкретного індивіда до власного здоров'я, необхідності його збереження та зміцнення. Примусити людину в обов'язковому порядку дотримуватися тих чи інших навичок держава практично не спроможна, оскільки такий примус певною мірою може розглядатися як втручання в особисті права. Але держава за допомогою раціонально побудованого законодавства може створити умови, що сприятимуть створенню у членів суспільних відносин мотивацій для певних видів діяльності чи поведінки, які передбачають застосування навичок здорового способу життя і тим самим сприяють охороні здоров'я як на індивідуальному, так і популяційному рівнях. Наприклад, такі умови мають передбачати забезпечення відповідної поінформованості членів суспільства, формування відповідного освітнього рівня населення, забезпечення

фізичної та економічної доступності товарів і послуг, використання яких сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню моральної та економічної зацікавленості людей вести здоровий спосіб життя тощо.

Вирішення питань охорони здоров'я населення немедичного характеру іншими міністерствами та відомствами регламентуються їхньою відомчою нормативно-правовою базою вузькогалузевого спрямування. При цьому слід зазначити, що всі державні й галузеві відомчі нормативно-правові акти провадяться та реалізуються відповідно до адміністративно-процесуальних норм. Таким чином, над реалізацією законодавства щодо збереження здоров'я працюють фахівці різних професій. Важливе місце в цій роботі відводиться правоохоронним органам. Вони зобов'язані не тільки здійснювати контроль за дотриманням наявних нормативних актів, а й брати участь у їх удосконаленні та розробленні. Одним із першочергових завдань є створення ефективної законодавчої бази, спрямованої на забезпечення умов, сприятливих для дотримання здорового способу життя, а також підвищення мотивації щодо збереження здоров'я.

У системі ОВС вагоме значення у сфері забезпечення дотримання здорового способу життя має наказ МВС України від 06.02.2001 № 85 «Про затвердження Положення про діяльність військово-лікарської комісії та Порядку проведення військово-лікарської експертизи і медичного огляду військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу в системі МВС», що відповідає ст. 70 Основ законодавства України про охорону здоров'я (військово-лікарська експертиза) [3].

У зазначеній статті встановлюється, що військово-лікарська експертиза визначає придатність до військової служби призовників, військовослужбовців та військовозобов'язаних, виявляє причинний зв'язок захворювань, поранень і травм із військовою службою, визначає необхідність і умови застосування медико-соціальної реабілітації та допомоги військовослужбовцям. Така експертиза здійснюється військово-лікарськими комісіями, які створюються при військових комісаріатах і закладах охорони здоров'я Міністерства оборони України, Служби безпеки України та інших військових формувань. Відповідно до зазначеного наказу затверджуються Положення про діяльність військово-лікарської комісії в системі МВС та Порядок проведення військово-лікарської експертизи і медичного огляду військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу в системі МВС, яке визначає організацію діяльності військово-лікарської комісії в системі Міністерства внутрішніх справ України у мирний та воєнний час.

Слабким місцем чинної законодавчої бази, що не сприяє її повноцінній реалізації, є те, що в основних положеннях відповідних нормативно-

правових актів перевага надається суто медичному аспекту проблеми збереження здоров'я. Замало приділяється уваги заходам психолого-педагогічного впливу на профілактичну діяльність: психолого-педагогічне супроводження, формування психологічної готовності та психологічної усталеності до здорового способу життя, психологічної реабілітації та психологічної підготовки тощо. Саме цих питань стосується наказ МВС України від 28.07.2004 № 842 «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України» [4].

Нині в Україні відбуваються перетворення, спрямовані на підвищення ефективності правоохоронної та правозастосовної практики. Успішність цих перетворень залежить, зокрема, від становлення системи виховної і соціально-психологічної роботи з особовим складом та її подальшого розвитку. Сучасний її етап у цілому можна схарактеризувати як такий, що знаходиться в стадії розвитку та викликає занепокоєння.

Система психологічного забезпечення – сукупна узгоджена діяльність спеціальних підрозділів психологічного забезпечення, науково-дослідних установ, навчальних закладів та практичних органів МВС України, спрямована на підвищення ефективності їхньої оперативно-службової діяльності шляхом цілеспрямованого використання науково обґрунтованих форм, методів і засобів професійної психології.

Необхідність психологічного забезпечення зумовлена низкою чинників, пов'язаних зі специфікою діяльності органів внутрішніх справ. По-перше, діяльність працівників міліції пов'язана з багатоваріантністю виконуваних професійних завдань, їх інтелектуальною й емоційною насиченістю. Ускладнення криміногенної обстановки потребує застосування найефективніших методів, прийомів і засобів діяльності. Природно, що їх підґрунтям може бути використання спеціальних психологічних знань. По-друге, слід враховувати, що працівники міліції виконують свої службові обов'язки в напружених, стресогенних, екстремальних умовах, для яких характерні дефіцит часу для прийняття рішення та його реалізації; вплив на особистість сильних подразників; домінування негативних емоцій; підвищена відповідальність і нагальна потреба невідкладного реагування та вжиття необхідних заходів. Вони набувають для конкретної людини особистісної значущості, тому можуть призвести до негативних наслідків. Таким чином, діяльність системи психологічного забезпечення має спрямовуватися на вдосконалення професійно важливих властивостей і якостей, формування та підтримання високого рівня професійної готовності та зведення до мінімуму шкоди від впливу на працівників небезпечних для здоров'я психогенних чинників.

Заходи психологічного забезпечення сприяють цілеспрямованому розкриттю і розвитку здібностей людини, зростанню її професіоналізму, працездатності, збереженню здоров'я і життя працівників органів внутрішніх справ при виконанні ними оперативно-службових завдань. Система психологічного забезпечення складається з таких напрямів: професійний психологічний відбір, психологічне супроводження проходження служби, професійно-психологічна підготовка, психологічна підтримка під час проведення оперативно-службових заходів.

Професійно-психологічний відбір кандидатів на навчання до ВНЗ МВС України здійснюється відповідно до вимог наказу МВС України від 28.07.2004 № 842 та методичних рекомендацій МВС України від 26.12.2004 № 15011/Лб. Професійний відбір у системі МВС України – це система засобів, що забезпечує прогностичну оцінку щодо відповідності кандидата на службу в органах внутрішніх справ вимогам обраної професії. Відбір кандидатів на службу в ОВС України здійснюється відповідно до нормативних документів МВС України, що регламентують зазначений напрям діяльності, на підставі всебічного і повного вивчення їх ділових, моральних, психологічних, психофізіологічних, фізичних якостей і складається з таких основних етапів: попереднього вивчення; професійно-психологічного відбору; медичного огляду; прийняття остаточного рішення. На підставі даних, що характеризують кандидатів, підрозділи роботи з персоналом разом із керівниками зацікавлених служб (підрозділів) вивчають можливість використання кандидатів на конкретних посадах в органах внутрішніх справ.

Стреси, пов'язані зі специфікою професійної діяльності й адміністративним тиском, травматичні стресові розлади згубно впливають на психічне здоров'я працівника ОВС. Негативні реакції, що вони викликають, посилюють сукупний ефект психічної втоми, який буквально зношує захисні механізми організму, роблячи його уразливішим для впливу стрес-факторів. Тому психологічна реабілітація працівників органів внутрішніх справ, які працюють у стресових умовах, є одним із важливих напрямів збереження і відновлення працездатності персоналу. Реабілітація здійснюється кваліфікованими фахівцями служби психологічного забезпечення з використанням відповідних програм на базі психотренінгових комплексів. На окрему увагу заслуговує група посиленої психологічної уваги (ГППУ) в органах внутрішніх справ України та навчальних закладах МВС України. Посилена психологічна увага – це система комплексних заходів психологічного характеру, що вживаються з метою своєчасної профілактики та попередження надзвичайних подій серед працівників органів внутрішніх справ України, підвищення рівня адаптаційних мож-

ливостей особистості працівників (курсантів, слухачів) до умов службової діяльності, забезпечення їх психологічного благополуччя, збереження психічного й фізичного здоров'я, запобігання службовому та побутовому травматизму.

Так, у наказі МВС України від 07. 04. 2008 № 161 «Про затвердження Програми психопрофілактичної роботи з особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ України на 2008–2012 роки» зазначається, що на сучасному етапі розвитку системи органів внутрішніх справ України, за умов підвищення вимог до правоохоронців з боку українського суспільства та впровадження європейських стандартів професійної діяльності, необхідно суттєво вдосконалити роботу із запобігання тимчасовим і незворотним утратам особового складу внаслідок надзвичайних подій [5].

Стурбованість керівництва Міністерства внутрішніх справ викликає зростання кількості незворотних втрат персоналу внаслідок самогубств упродовж останнього часу. Основними причинами цих надзвичайних подій стали сімейні конфлікти, соціально-побутові й особисті негаразди працівників, погіршення стану службової дисципліни, зокрема значну частину суїцидів працівниками скоєно після вживання алкоголю. Таким чином, слід посилити роботу з ГППУ, що має здійснюватися із суворим дотриманням зазначених вище нормативних актів.

Підставами для прийняття рішення про включення працівників (курсантів, слухачів) до ГППУ є наявність таких чинників: перебування їх в екстремальних ситуаціях, пов'язаних із загибеллю людей; виявлення за результатами психологічної діагностики в працівника органів і підрозділів внутрішніх справ негативного психоемоційного стану; труднощі, пов'язані з процесом адаптації до умов службової діяльності; ознаки формування соціально-психологічної дезадаптації особистості; систематичні порушення службової дисципліни, відхилення від загальноприйнятих норм поведінки на службі та в побуті; труднощі у формуванні міжособистісних стосунків, яскраво виражена схильність до конфліктів, що викликає погіршення соціально-психологічного клімату в колективі, тощо.

Проте, як свідчить практика, робота з працівниками в органах і підрозділах внутрішніх справ організована формально, що негативно впливає на становлення та адаптацію до умов служби цієї категорії працівників, формування в них професійних і моральних якостей. Недостатньо вивчені індивідуальні якості молодих працівників, неефективно використовуються важелі індивідуальної виховної роботи. Проте слід зазначити, що останнім часом працівниками структурних підрозді-

лів служби психологічного забезпечення, насамперед, Центрів практичної психології при ГУ МВС, УМВС, УМВСТ, ВНЗ МВС і психологами окремих органів (підрозділів), здійснюється великий обсяг роботи щодо вивчення стану соціально-психологічного клімату в колективах. Запроваджено в практичну діяльність удосконалені Методичні рекомендації від 14.06.2006 №6/2/1-2989 «Про порядок організації та проведення вивчення соціально-психологічного клімату в органах внутрішніх справ України». Разом з тим, перевірки, проведені за участю фахівців Центру практичної психології МВС України, засвідчили, що нерідко проведена за цим напрямом робота не дає потрібного ефекту. Зокрема, довідки вивчення стану соціально-психологічного клімату деякими психологами складаються дуже схематично, без урахування попередніх результатів, не пов'язуються з результатами професійного психологічного відбору, психологічного супроводження оперативно-службової діяльності працівників органу (підрозділу), успішністю адаптації молодих працівників до умов служби, врахування динаміки розвитку ситуації у службовому колективі впродовж певного часу, ефективності профілактики негативних психологічних чинників, що знижують якість професійної діяльності органу (підрозділу). Внаслідок цього фахівці служби психологічного забезпечення оперують розпорошеними фактичними даними, прогнозують розвиток соціально-психологічного клімату в службових колективах на підставі виключно останнього за часом вивчення, а то і на підставі припущень. Це призводить як до недостатньої надійності отриманих даних, так і до необхідності надмірно часто проводити вивчення стану соціально-психологічного клімату з метою отримання необхідної інформації про ситуацію в службових колективах. Виникають труднощі і при підготовці описових звітних матеріалів на виконання вимог наказу МВС України від 28.07.2007 № 842. Декларативний характер законодавчої бази державного рівня формалізує їх змістове наповнення. Таким чином, незважаючи на декларативне проголошення відповідних програм і планів реалізації державних нормативно-правових актів, на практиці гостро відчувається брак реальних дієвих заходів, ужиття яких забезпечило б отримання від них практичної користі.

Також слід зазначити, що Комплексною програмою вдосконалення бойової та психологічної підготовки особового складу органів внутрішніх справ, затвердженою наказом МВС України від 26.05.2005 № 385, з метою запобігання випадкам травматизму та загибелі серед особового складу, активізації розроблення організаційних, управлінських і методичних заходів, спрямованих на збереження психічного й фізичного здоров'я персоналу, передбачається включити до планів занять зі служ-

бової підготовки працівників ОВС лекції, що пропагують здоровий спосіб життя, профілактику куріння, алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції тощо.

Отже, проведений комплексний аналіз законодавчої бази України й порівняння її з положеннями відповідних документів міжнародної спільноти свідчать про те, що загалом законодавство України відповідає основним міжнародним стратегіям політики сприяння здоров'ю та здоровому способу життя. Чинна нормативна база спрямована на збереження основних складників здоров'я працівників міліції, але, незважаючи на наявність позитивних законодавчих напрацювань, у системі ОВС значною мірою спостерігається формальне, а відповідно, малоефективне його правозастосування. Зокрема, не приділяється належної уваги питанню мотивації здорового способу життя. Саме тому в умовах сьогодення першочерговим завданням стає дотримання широкого правового спектру, спрямованого на всебічне дотримання здоров'я та здорового способу життя правоохоронців.

Список використаних джерел

1. Барко В. І. Психологія управління командою міліцейського підрозділу : навч. посіб. / Барко В. І., Ірхін Ю. Б., Підюков П. П. – К. : РВЦ НАВСУ, 2006. – 228 с.
2. Інформаційний poradник з формування прихильності до здорового способу життя і безпечної поведінки військовослужбовців та працівників Збройних сил і працівників правоохоронних органів України : практ. посіб. / Барко В. І., Бойко О. В., Ірхін Ю. Б. та ін. – К. : Наш час, 2008. – 127 с.
3. Про затвердження Положення про діяльність військово-лікарської комісії та Порядку проведення військово-лікарської експертизи і медичного огляду військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу в системі МВС : наказ МВС України від 6 лют. 2001 р. № 85.
4. Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 28 лип. 2004 р. № 842.
5. Про затвердження Програми психопрофілактичної роботи з особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ України на 2008–2012 роки : наказ МВС України від 7 квіт. 2008 р. № 161.